

Elektromanyetik Dalgalar

Işık, elektromanyetik dalgadır.

Maxwell yasaları

$$\oint \vec{E} \cdot d\vec{A} = \frac{Q_{ig}}{\epsilon_0}$$

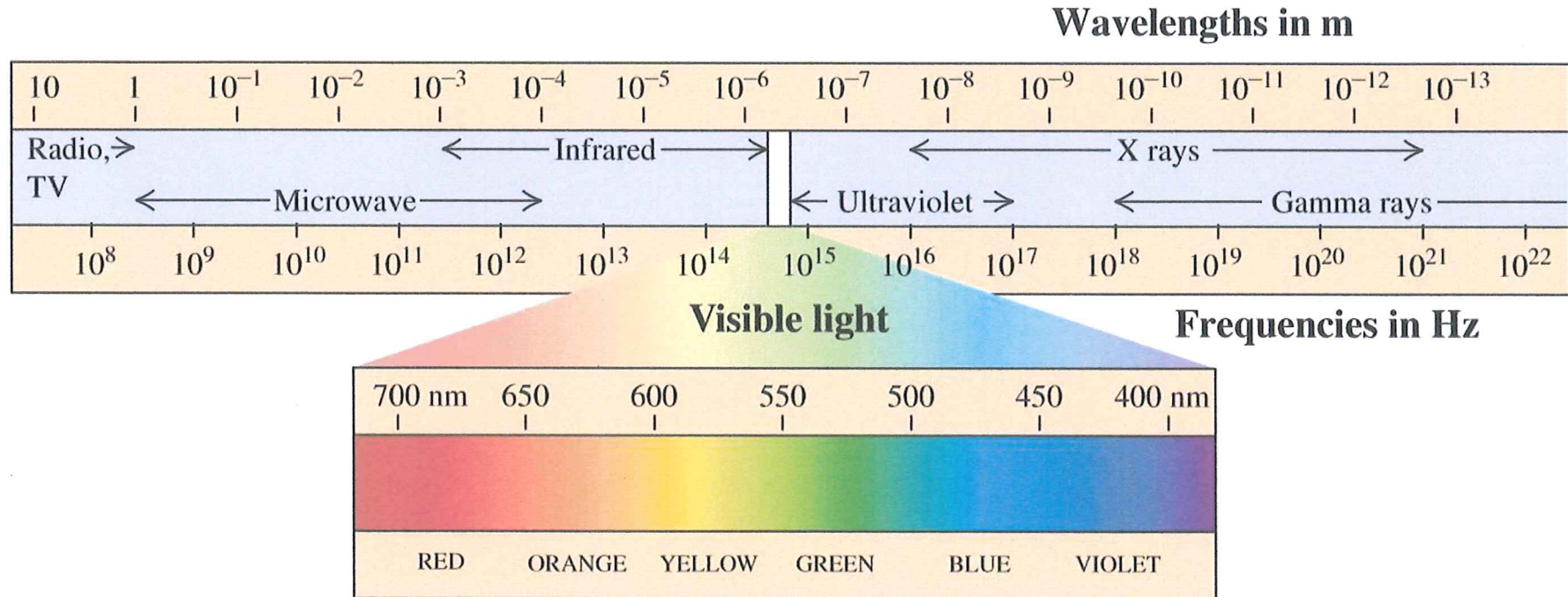
$$\oint \vec{B} \cdot d\vec{A} = 0$$

$$\oint \vec{E} \cdot d\vec{l} = - \frac{d\Phi_B}{dt}$$

$$\oint \vec{B} \cdot d\vec{l} = \mu_0 \left(\frac{i}{c} + \epsilon_0 \frac{d\Phi_E}{dt} \right)$$

- Değişen manyetik alanlar elektrik alan üretir.
- Değişen elektrik alanlar da manyetik alan oluşturun.
- Elektrik ve manyetik alan birbirinin kaynağıdır.

Tayf:

Düzlem elektromanyetik dalgalar

- $\vec{E}$ ve $\vec{B}$ düzlemi dalganın cephesi gibi davranır.

- $\vec{E}$ ve $\vec{B}$ her ikisi de zamanda değişir.

- Son Maxwell denklemlerine göre
 $|\vec{B}|^2 \sim \mu_0 \epsilon_0 |\vec{E}|^2$

- Şelildedeki elektromanyetik dalgada
 $\vec{E}$ y yönünde, $\vec{B}$ z yönünde, yayılma yönü x-ekseni boyuncaadır.

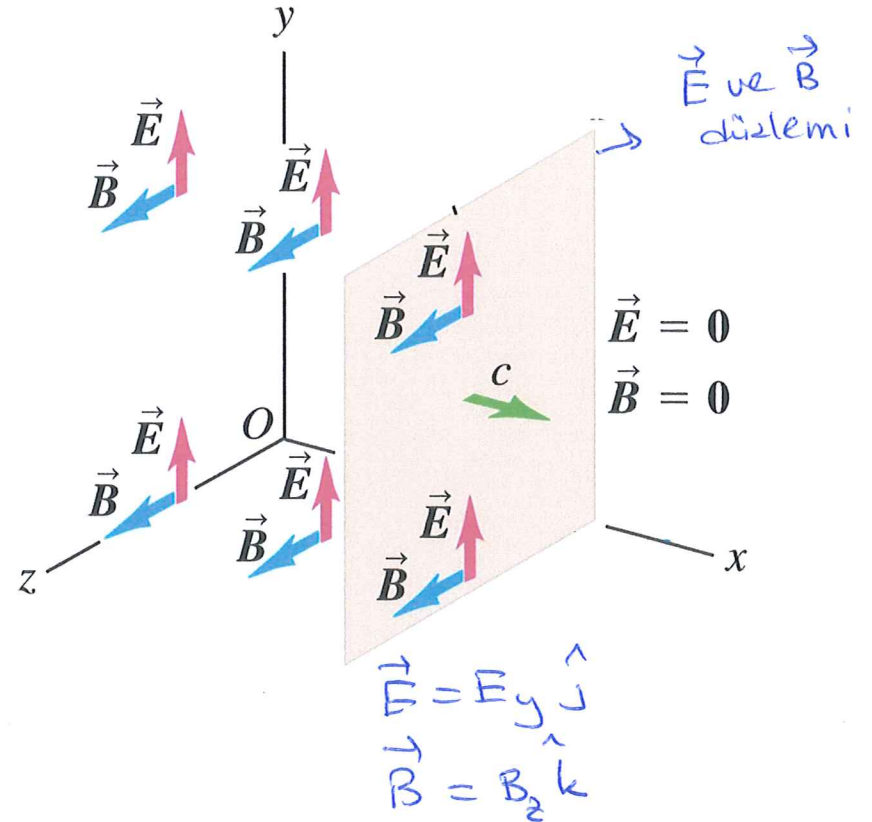
- Hem E_y hem B_z için

$$\frac{\partial^2 E_y}{\partial x^2} = \epsilon_0 \mu_0 \frac{\partial^2 E_y}{\partial t^2}$$

$$\frac{\partial^2 B_z}{\partial x^2} = \epsilon_0 \mu_0 \frac{\partial^2 B_z}{\partial t^2}$$

Karşılaştı

$\Downarrow$
 E_y ve B_z
x-yönünde
 $v = \frac{1}{\epsilon_0 \mu_0}$ ile ilerler

Dalga Denklemi

$$\frac{\partial^2 y}{\partial x^2} = \frac{1}{v^2} \frac{\partial^2 y}{\partial t^2}$$

x-yönünde v süratı ile ilerleyen dalga

Sonuç: $v = \frac{1}{\sqrt{\epsilon_0 \mu_0}} = c$ ışık hızı (boşlukta)

1. Dalga enine dalgadır. Hem $\vec{E}$ hem $\vec{B}$ ilerleme yönüne dik.

$$2. |\vec{B}|^2 = \epsilon_0 \mu_0 |\vec{E}|^2 = \frac{1}{c^2} |\vec{E}|^2$$

$$\boxed{E = c B}$$

Manyetik alan genliği küçük.

3. Boşlukta hızı

$$c = \frac{1}{\sqrt{\epsilon_0 \mu_0}} \text{ belli ve sabit.}$$

4. Birbirlerini üretirler, ortama ihtiyaç yoktur.

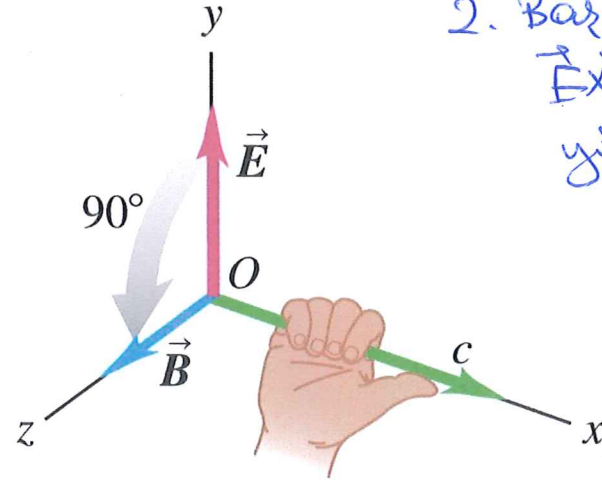
5. Kutuplanabilirler: $\vec{E}$ hep aynı eksenle paralel ise kutuplanmıştır denir.

İlerleme yönü:

$\vec{E} \times \vec{B}$ yönünder.

1. Dört parmak $\vec{E}$ yönünde iken $\vec{B}$ ye doğru kıvrılabiliyor. Sağ

2. Baş parmak $\vec{E} \times \vec{B}$ ilerleme yönünü verir.

Not: $\vec{E}$ ve $\vec{B}$ zamanla değişiyor.

6. $\vec{E}$ ile $\vec{B}$ aynı fazda

Sinusoidal Dalgalar

Diğer dalgalar gibi

$$C = \lambda f$$

$$\omega = 2\pi f, \quad k = \frac{2\pi}{\lambda}, \quad \boxed{c = \frac{\omega}{k}}$$

Sinusoidal dalganın denklemi
 $y(x,t) = A \cos(kx - \omega t)$ (+x)

hem E_y , hem B_z için
geçerli olmalı.

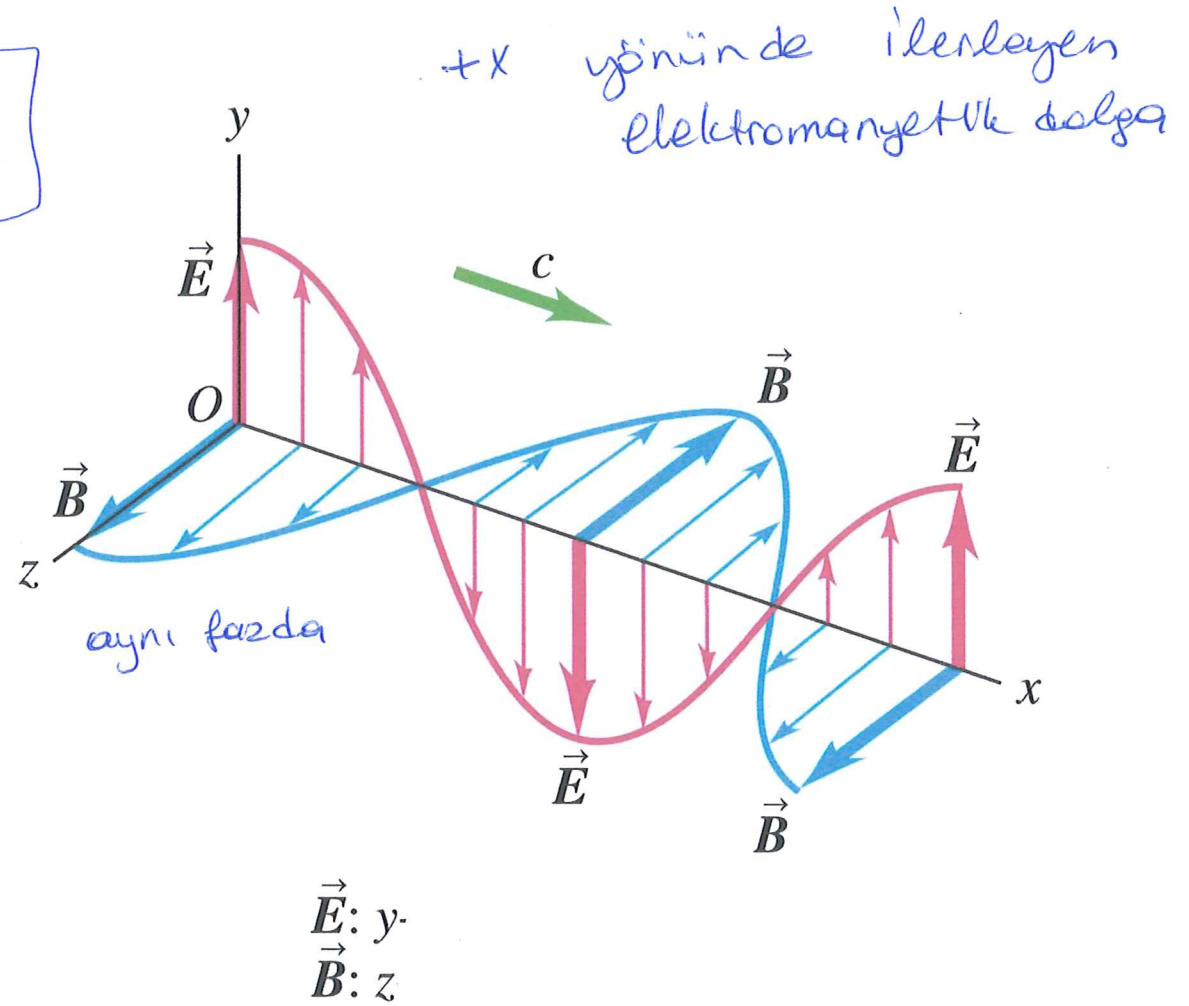
$$E_y = E_0 \cos(kx - \omega t)$$

$$B_z = B_0 \cos(kx - \omega t)$$

$$E_0 = c B_0$$

$$\vec{E} = \hat{j} E_0 \cos(kx - \omega t)$$

$$\vec{B} = \hat{k} B_0 \cos(kx - \omega t)$$

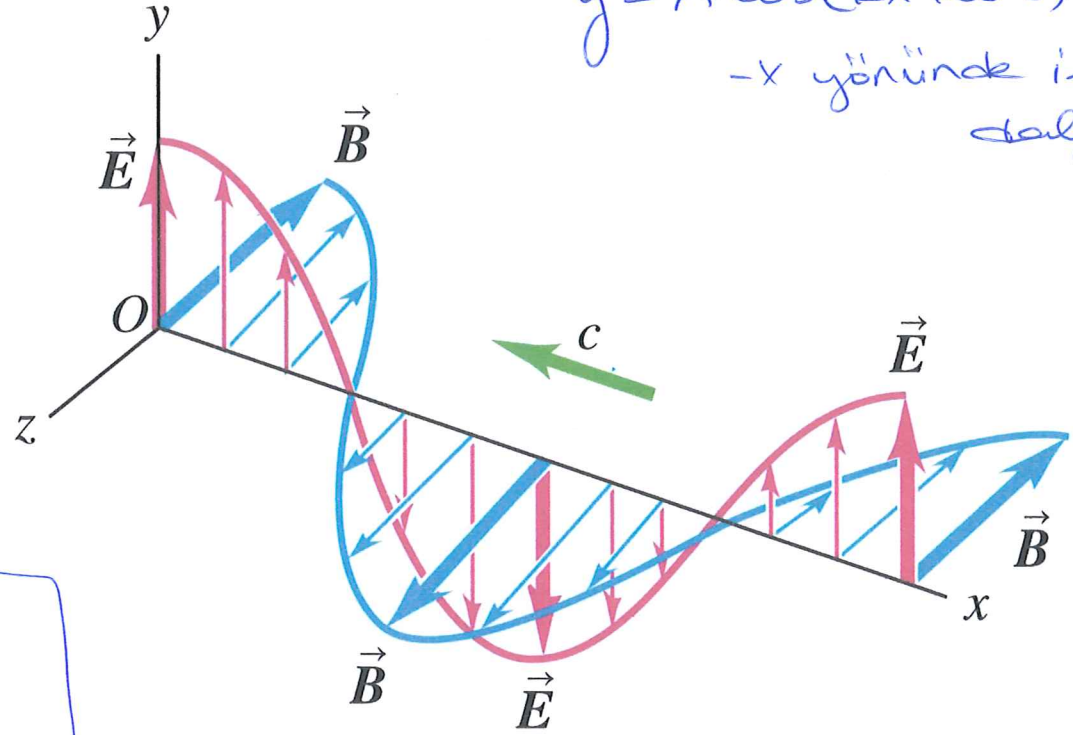
ilerleme yönü tersi olsa idi ($-x$ yönünde)

$$\vec{E} = \hat{j} E_0 \cos(kx + \omega t)$$

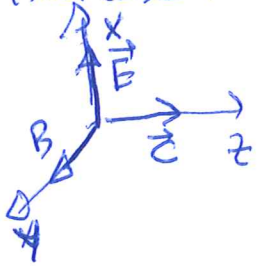
$$\vec{B} = -\hat{k} B_0 \cos(kx + \omega t)$$

$$y = A \cos(kx + \omega t)$$

$-x$ yönünde ilerleyen dalga

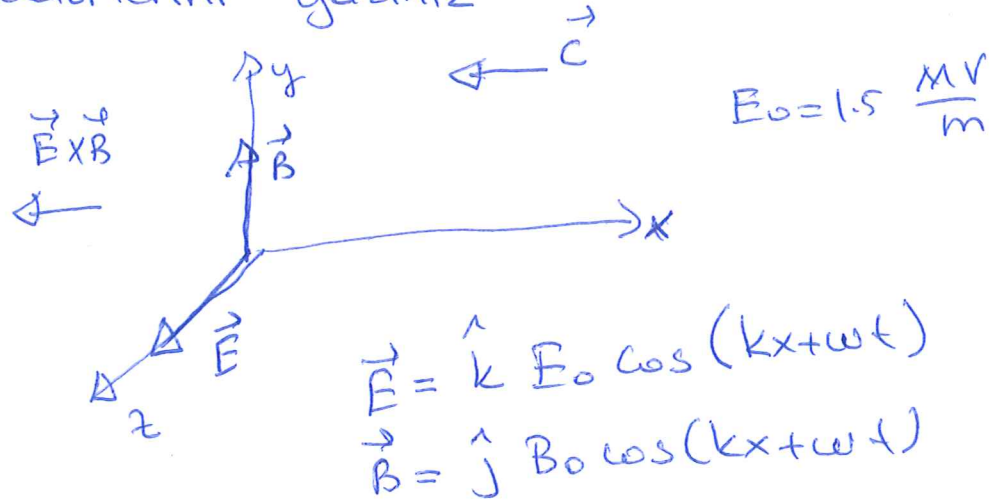
Örnek Dalga z -yönünde ilerlese idi. $\vec{E}$ alan x -yönünde olsa

$$E_x = E_0 \cos(kz - \omega t)$$
$$B_y = B_0 \cos(kz - \omega t)$$

$\vec{E}$: $+y$ yönünde
 $\vec{B}$: $-z$ yönünde

Örnek 1 Karbondioksit lazerinden çıkan dalgalar $-x$ yönünde $10.6 \mu\text{m}$ dalga boyuyla yayılmaktadırlar. $\vec{E}$ z ekseninde $\vec{E}$ ve $\vec{B}$ vektörlerini yazınız

$$\vec{E} = \hat{k} E_0 \cos(kx + \omega t)$$

$$\vec{B} = \hat{j} B_0 \cos(kx + \omega t)$$

$$B_0 = \frac{E_0}{c} = \frac{1.5 \times 10^6}{3.108} = 5 \times 10^{-3} \text{ T}$$

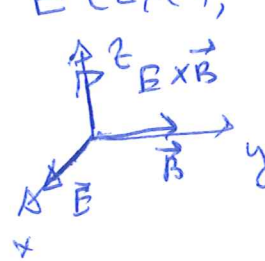
$$k = \frac{2\pi}{\lambda} = \frac{2\pi}{10.6 \times 10^{-6}} = 5.93 \times 10^5 \frac{\text{rad}}{\text{m}}$$

$$c = \frac{\omega}{k}, \quad \omega = ck = 3.108 \cdot 5.93 \cdot 10^5 = 1.78 \times 10^{14} \frac{\text{rad}}{\text{s}}$$

$$\vec{E} = \hat{k} (1.5 \times 10^6 \frac{\text{V}}{\text{m}}) \cos(5.93 \times 10^5 x + 1.78 \times 10^{14} t)$$

$$\vec{B} = \hat{j} (5 \times 10^{-3} \text{ T}) \cos(5.93 \times 10^5 x + 1.78 \times 10^{14} t)$$

örnek 2 z -yönünde ilerleyen dalga için $f = 6.10 \times 10^{14} \text{ Hz}$, $B_0 = 5.8 \times 10^{-4} \text{ T}$ ise $\vec{E}(z, t)$, $\vec{B}(z, t)$ nedir. $\vec{E}$ x -yönündedir

$$\vec{E} = \hat{i} E_0 \cos(kz - \omega t)$$

$$\vec{B} = \hat{j} B_0 \cos(kz - \omega t)$$

$$E_0 = c B_0 = 1.74 \times 10^5 \frac{\text{V}}{\text{m}}$$

$$\omega = 2\pi f = 3.83 \times 10^{15} \frac{\text{rad}}{\text{s}}$$

$$c = \frac{\omega}{k} \Rightarrow k = \frac{\omega}{c} = 1.28 \times 10^7 \frac{\text{rad}}{\text{m}}$$

$$\vec{E} = \hat{i} (1.74 \times 10^5 \frac{\text{V}}{\text{m}}) \cos(kz - \omega t)$$

$$\vec{B} = \hat{j} (5.8 \times 10^{-4} \text{ T}) \cos(kz - \omega t)$$

$$\Rightarrow \vec{E} = \hat{i} (1.74 \times 10^5 \frac{\text{V}}{\text{m}}) \cos(1.28 \times 10^7 z - 3.83 \times 10^{15} t)$$

$$\vec{B} = \hat{j} (5.8 \times 10^{-4} \text{ T}) \cos(1.28 \times 10^7 z - 3.83 \times 10^{15} t)$$

Ortam içinde elektromagnetik dalgalar

$$\mu_0 \rightarrow \mu = K_m \mu_0$$

$$\epsilon_0 \rightarrow \epsilon = K \epsilon_0$$

$$v = \frac{1}{\sqrt{\epsilon \mu}} = \frac{1}{\sqrt{K K_m \epsilon_0 \mu_0}} = \frac{1}{\sqrt{K K_m}} \cdot \frac{1}{\sqrt{\epsilon_0 \mu_0}} = \frac{c}{\sqrt{K K_m}}$$

$$v = \frac{c}{n}, \quad n: \text{ kırılma indisi}$$

$$n = \sqrt{K K_m}$$

, genelde (cam gibi)
 $K_m \approx 1$

$$n \approx \sqrt{K}$$

optikte kullanılan malzemeler için

Örnek: $f = 5,09 \times 10^{14} \text{ Hz}$

Elmas için
 $K = 5,84$
 $K_m = 1$

$$v = \frac{c}{\sqrt{K K_m}} = 1,27 \times 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}$$

$$\lambda = \frac{v}{f} = 2,44 \times 10^{-7} \text{ m} = 244 \text{ nm}$$

Ferit içinde $f = 90 \text{ MHz}$ radyo dalgası için

$K = 10$
 $K_m = 1000$

$$v = \frac{c}{\sqrt{K K_m}} = 3 \times 10^6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$$

$$\lambda = \frac{v}{f} = 3,33 \times 10^{-2} \text{ m} = 3,33 \text{ cm}$$

Elektro-Manyetik dalgalarda enerji ve momentum

enerji
 $u = \text{yoğunluğu} = \frac{\text{Enerji}}{\text{hacim}} = \frac{1}{2} \epsilon_0 E^2 + \frac{B^2}{2\mu_0}$ ve $B = \frac{E}{c} = \sqrt{\epsilon_0 \mu_0} E$

$$u = \frac{1}{2} \epsilon_0 E^2 + \frac{1}{2\mu_0} \epsilon_0 \mu_0 E^2 = \frac{1}{2} \epsilon_0 E^2 + \frac{1}{2} \epsilon_0 E^2$$

(elektrik ve manyetik alan aynı enerji yoğunluğu taşır)

$du = u \cdot (c A dt)$ yüzeyden geçen enerji

Akısı birim yüzey için
 $S = \frac{1}{A} \frac{du}{dt} = c \cdot u = c \epsilon_0 E^2$

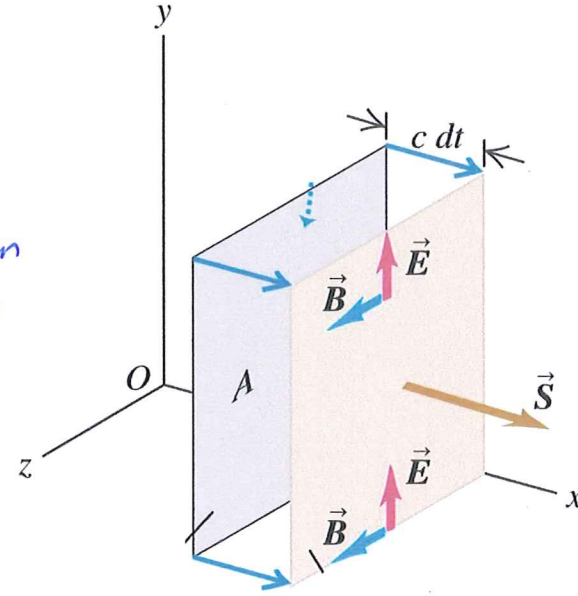
birim zamanda birim yüzeyden geçen akısı

$$S = \frac{\epsilon_0}{\sqrt{\epsilon_0 \mu_0}} E^2 = \sqrt{\frac{\epsilon_0}{\mu_0}} E^2 = \frac{EB}{\mu_0}$$

yönü de eklersen, hız yönünde ($\vec{E} \times \vec{B}$ yönü)

$$\vec{S} = \frac{1}{\mu_0} (\vec{E} \times \vec{B})$$

Poynting vektörü
 birim zamanda birim yüzeyden geçen enerji

hacim = $c dt A$ içindeki enerji dt kadar zamanda yüzeyden geçer

yüzeyden geçen enerji akısı (birim zamanda geçen enerji)

güç: $P = \vec{S} \cdot \vec{A}$, $\vec{S}$ yüzeye dik ise $P = SA$

Sinusoidal
elektromanyetik dalgalar için

$$S = \frac{1}{\mu_0} E_0 \cos(kx - \omega t) B_0 \cos(kx - \omega t) = \frac{E_0 B_0}{\mu_0} \cos^2(kx - \omega t)$$

$$S_{\text{ort}} = \frac{E_0 B_0}{\mu_0} \langle \cos^2 \rangle = \frac{E_0 B_0}{2\mu_0}, \quad \begin{array}{l} E_0 \text{ genlik} \\ B_0 \text{ genlik} \end{array}, \quad \text{ve} \quad \begin{array}{l} B_0 = \frac{1}{c} E_0 = \frac{E_0}{c} \\ E_0 = \frac{B_0}{c^{-1}} = c B_0 \end{array}$$

S_{ort} değeriye dalganın şiddeti denir (I): birim zamanda birim yüzeyden geçirdiği ortalama enerji

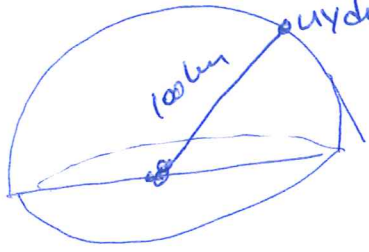
$$I = S_{\text{ort}} = \frac{E_0 B_0}{2\mu_0} = \frac{E_0^2}{2\mu_0 c} = \frac{1}{2} \sqrt{\frac{\epsilon_0}{\mu_0}} E_0^2 = \frac{1}{2} \epsilon_0 c E_0^2$$

Örnek: Sinusoidal olmayan bir EM-dalga için elektrik alanın anlık değeri $E = 100 \frac{\text{V}}{\text{m}} = 100 \frac{\text{N}}{\text{C}}$ olarak verilmiştir. B'nin, enerji yoğunluğunun u , S birim zamanda birim yüzeyden geçen enerjisiyi bulunuz.

$$B = \frac{E}{c} = 3,33 \times 10^{-7} \text{ T}, \quad u = \epsilon_0 E^2 = (8,854 \times 10^{-12}) \cdot (100)^2 = 8,85 \times 10^{-8} \frac{\text{J}}{\text{m}^3}$$

$$S = \frac{EB}{\mu_0} = c \epsilon_0 E^2 = 3 \times 10^8 \cdot 8,85 \times 10^{-8} = 26,5 \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$$

Örnek: Sinusoidal dalganın gücü

Yeryüzündeki uydu istasyonu tüm gücünü yer ağız'sından yukarı doğru göndermektedir. İstasyon 100 km uzaklıktaki uyduya düşen EM-dalganın E_0 ve B_0 genlik değerleri nedir. Yer istasyonu 50 kW güce sahiptir.

Kaynağın gücü yarı-küreye dağılacaktır

$$A = \frac{4\pi R^2}{2} = 2\pi R^2 = 2\pi (100 \times 10^3 \text{ m})^2 = 6,28 \times 10^{10} \text{ m}^2$$

uyduya gelen şiddet $I = \frac{P}{A} = \frac{50 \times 10^3}{6,28 \times 10^{10}} = 7,96 \cdot 10^{-7} \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$

$$I = S_{\text{ort}} = \frac{1}{2} \frac{E_0 B_0}{\mu_0} = \frac{E_0^2}{2\mu_0 c}$$

$$E_0 = \sqrt{2\mu_0 c I} = \sqrt{2,45 \cdot 10^{-7} \cdot 3 \cdot 10^8 \cdot 7,96 \cdot 10^{-7}} = 2,45 \times 10^{-2} \frac{\text{V}}{\text{m}}$$

$$B_0 = \frac{E_0}{c} = 8,17 \times 10^{-11} \text{ T}$$

Elektromanyetik Dalganın Momentumu

$$c^2 = \frac{1}{\epsilon_0 \mu_0}, \quad \epsilon_0 = \frac{1}{\mu_0 c^2}$$

$$E = pc$$

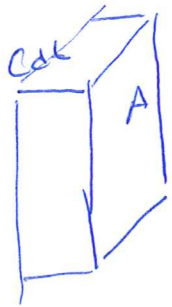
$$u = \frac{E}{V} = \frac{pc}{V}$$

Momentum yoğunluğu

$$\frac{P}{V} = c^{-1} u = \frac{E^2 \epsilon_0}{c} = \frac{E \epsilon B \epsilon_0}{c} = \epsilon_0 E B = \frac{EB}{\mu_0 c^2} = \frac{S}{c^2}$$

$$\frac{P}{V} = \frac{S}{c^2}$$

t zamanda $(c dt) A$ hacmindeki EM-dalga yutulursa momentumunu yüzeye aktarır,

$$dp = (c dt) \cdot A \cdot \frac{S}{c^2}$$

$$F = \frac{dp}{dt} = A c \cdot \frac{S}{c^2}$$

$$P_{basınç} = \frac{F}{A} = \frac{S}{c}$$

yutuluyorsa

$$P_{ışınım} = \frac{S}{c} = \frac{I}{c}$$

yansırsa Δp iki kat

$$P_{yansıma} = \frac{2S}{c} = \frac{2I}{c}$$

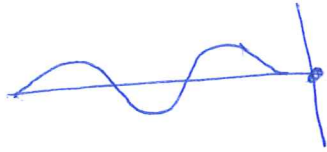

Duran EM- dalgalar

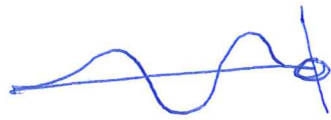
Koşullar $\vec{E}_{net} = 0$ on the surface

elektrik alan ters dönerek yansır.
ilerleme yönü de ters
olduğundan $\vec{B}$ aynı yönde yansır.

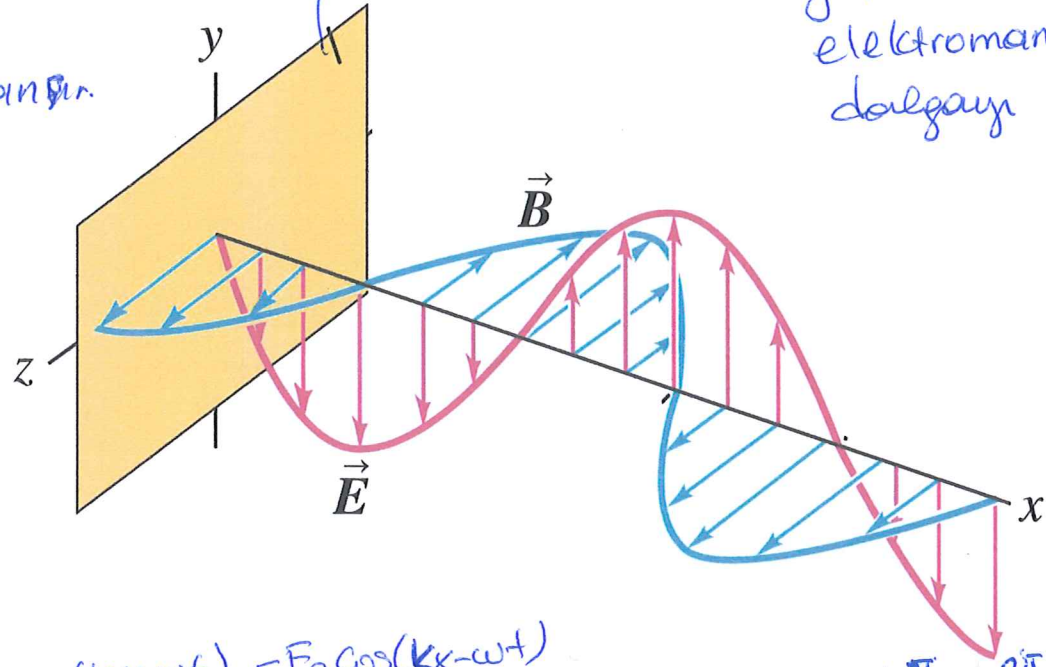
$\vec{E}$ alan ıvı

$\vec{B}$ ıvı

mükemmel
iletken

yüzeyin $\vec{E}$ alanına
tepkisi yüzeyde
elektrik alanı "0"
yapar. Oluşan akımlar
elektromanyetik
dalgaı geri yansıtır.

$$\vec{E}_y = E_{gelen} + E_{yansıyan} = E_0 \cos(kx + \omega t) - E_0 \cos(kx - \omega t) \\ = -2E_0 \sin(kx) \sin(\omega t), \quad E_y = 0, \quad x = 0, \frac{\pi}{2k}, \frac{3\pi}{2k}, \dots = 0, \frac{\lambda}{2}, \frac{3\lambda}{2}, \dots$$

$$B_z = -B_0 \cos(kx + \omega t) - B_0 \cos(kx - \omega t) = -2B_0 \cos(kx) \cos(\omega t) \\ B_z = 0, \quad x = \frac{\pi}{2k}, \frac{3\pi}{2k}, \frac{5\pi}{2k}, \dots = \frac{\lambda}{4}, \frac{3\lambda}{4}, \frac{5\lambda}{4}, \dots$$

Biri ıvı düğüm noktası, diğeri ıvı karın noktasıdır.

Bir kavite içinde, her iki ucu iletken ise

$\vec{E}$ alan için
kenarlar düğün

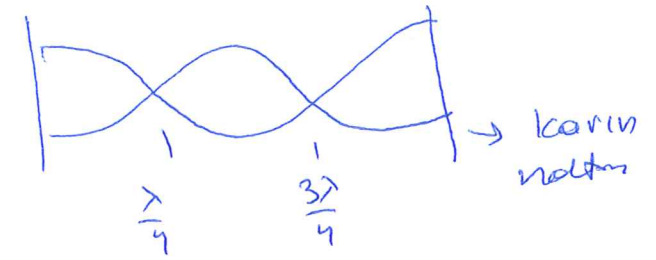
$$L = n \cdot \frac{\lambda}{2}$$

$$\lambda = \frac{2L}{n}, \quad f = \frac{c}{\lambda} = \frac{nc}{2L}$$

Normal mod frekansları

$\vec{E}$ alan $\frac{\lambda}{2}, \lambda, \frac{3\lambda}{2}$ noktalarında düğüm noktasına sahip

$\vec{B}$ alan için

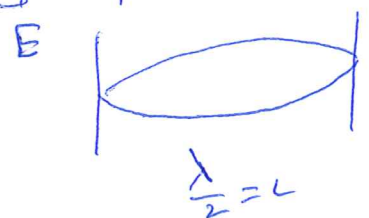
$$\frac{\lambda}{4}, \frac{3\lambda}{4}, \frac{5\lambda}{4}, \dots$$

noktaları düğüm noktasıdır.

Örnek 1,50 cm aralıklı iki iletken arasındaki bölgede oluşabilecek duran dalganın

(a) λ 'nın en büyük, frekansın en küçük değeri nedir. (b) Elektrik alanın maksimum

değeri nerede. (c) Manyetik alan için nerede

$$\lambda = 2L = 3 \text{ cm}$$

$$f = \frac{c}{\lambda} = 1 \times 10^{10} \text{ Hz}$$

$$x = \frac{L}{2}, E_0 \text{ maximum}$$

$$x = \frac{L}{2}, B_0 = 0$$

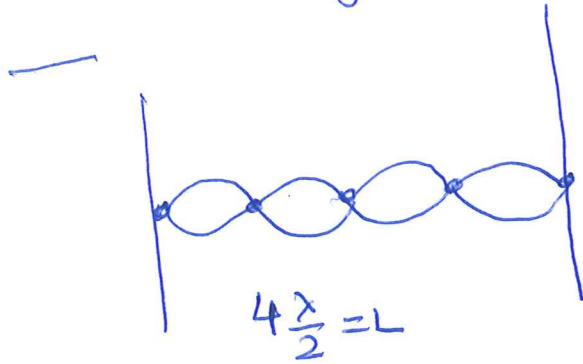
$$x = 0, E_0 = 0$$

$$x = 0, B_0 \text{ maximum}$$

Problem 32.31

Bir mikrodalga 12,2 cm dalga boyunda çalışmaktadır. (a) Elektrik alan için 5 düğüm noktası oluşması için genişliği ne olmalıdır. (b) Çalışma mikrodalga frekansı nedir? (c) Hangi noktalarda manyetik alan maksimum genliğe sahiptir.

(ortası ısınmayan mikrodalga)

a) $L = 12,2 \times 2 = 24,4 \text{ cm}$

b) $f = \frac{c}{\lambda} = 2,11 \times 10^9 \text{ Hz} = 2,11 \text{ GHz}$

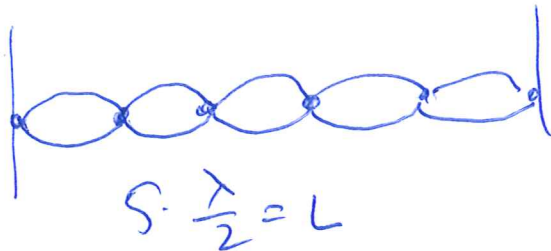
c) $x = \frac{\lambda}{4}, \frac{3\lambda}{4}, \frac{5\lambda}{4}$ düğüm noktaları

elektrik alanın düğüm noktalarında

$x = 0, \frac{\lambda}{2}, \lambda, \frac{3\lambda}{2}, B_0$ maksimum

$= 6,6 \text{ cm}, 12,2 \text{ cm}, 18,3 \text{ cm}, 24,4 \text{ cm}$

d) 5 karın noktası isteseydik uzunluğu ne olur

$L = 30,5 \text{ cm}$

(ortası çok ısınan mikrodalga)